

Berki Dávid Zuárd*

A végrendelet közjegyzői letétbe helyezésének és visszavételének gyakorlati problémái

I. BEVEZETÉS

Léteznek jogszabályok, amelyek már megjelenésüktől kezdve alkalmasak arra, hogy az élet egy-egy mozzanatát az irányukban támasztott elvárásoknak megfelelően szabályozzák. Előfordulnak ugyanakkor olyan normák is, amelyek úgy adnak keretet az általuk szabályozott tárgykörnek, hogy csak a gyakorlatban való alkalmazásuk mutat rá hiányosságaikra. Nem példa nélküli, hogy jogszabályainkról, így akár a magánjogi kódexünk egy-két szabályáról is utóbb derül csak ki, hogy a gyakorlatban bizonytalansághoz vezetnek. Természetesen nem létezhet olyan jogszabály, melyet ne kellene időről időre módosítani, a folyamatosan változó társadalmi viszonyokhoz igazítani, esetleg a gyakorlati tapasztaloknak megfelelően korrigálni. Az írásbeli magánvégrendeletek közjegyzői letétbe helyezése és letétből való visszavétele is ebbe a körbe tartozik, mert a gyakorlatban több olyan jelentős kérdést is felvet, amelyek olykor megoldhatatlan helyzet elé állítják a jogalkalmazókat.

Ha a szabályozás mélyére nézünk, és a vonatkozó egyéb jogszabályokkal együtt, komplex módon kíséreljük meg értelmezni a közjegyzőnél letett végrendelet szabályait, akkor felszínre kerülnek azok az ellentmondások, amelyek mentén megkérdőjelezhető a hatályos szabályozás helyessége, hovatovább bizonyos rendelkezések létjogosultsága is. Nem elvitatva a jogalkotó azon szándékát, hogy a végrendelet közjegyzői letétbe helyezésére és letétből való visszavételére vonatkozó rendelkezések átformálásával átgondolt szabályozást hozzon létre, mégis azt kell mondani, hogy már a régi Ptk.¹ sem volt koherens ebben a körben, a hatályos Ptk.² pedig bizonyos pontokon további joghézagot teremtett. A jelenleg hatályos szabályok a mérvadónak tekinthető elméleti álláspontok és Ptk.-magyarázatok³ szerint sem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket.

II. ANYAGI JOGI ALAPVETÉS

1. Az írásbeli magánvégrendelet közjegyzőnél való letétbe helyezésének lehetőségét mind a régi Ptk., mind a Ptk. az érvényesség körében tárgyalja. Ennek megfelelően az írásbeli magánvégrendeletekkel szemben támasztott – egyébként szigorú – alaki érvényességi feltételek egyike az az eset, ha a végrendelet az általa aláírt végrendeletet személyesen helyezi közjegyzői letétbe. Ez tehát a másik két vagylagos érvényességi feltétel (saját kezűleg történő írás és aláírás – holográf végrendelet, illetve két tanú közreműködésével való végrendelet – allográf végrendelet) alternatívája. Ha az örökös alakilag érvényes írásbeli magánvégrendeletet kíván tenni, akkor a törvény által felkínált három lehetőség valamelyikét kell választania, ennek hiányában a végrendelete *ab ovo*, alaki szempontból érvénytelen. Ez a megállapítás kiegészítendő annyival, hogy a közjegyzőnél való letétbe helyezés – a végrendeletet érvényessé tevő joghatása szempontjából – csak az allográf végrendeletnél jelent valódi alternatívát, hiszen a letétbe helyezés esetében a törvény csak ehhez a végrendelettipushoz képest követel meg kevesebb alaki feltételt: nincs szükség a két tanú általi aláírásra, mert a letétbe helyezésnek tanúpótló szerepe van. A holográf végrendelet azonban, ha azt a végrendelet aláírta, alaki szempontból attól függetlenül érvényes lesz, hogy a végrendelet közjegyzői letétbe helyezi-e, tehát a holográf végrendelet esetében eleve nincs olyan alaki követelmény, ami a letétbe helyezéssel mellőzhető lenne.

Mind a két kódex lényegében egyezően rendezi az alaki érvényességi feltételeket, és eltérés csak a végrendeletek érvényességére vonatkozó általános, tehát minden írásbeli magánvégrendeletre irányadó szabályaik között van. (Míg a régi Ptk. azt is megkívánta, hogy a végrendelet keltének helye is kitűnjön magából az okiratból, addig a Ptk. csak a keltezés idejét írja elő. A Ptk. már nem követeli meg azt sem, hogy holográf végrendelet esetében a végrendeletzőnek a több különálló lapból álló okirat minden lapját alá kelljen írnia. Mivel azonban a témánk szempontjából ezek az eltérések nem relevánsak, így a részletesebb kifejtést ebben a körben mellőzöm.)

* BERKI DÁVID ZUÁRD: Közjegyzőhelyettes, Dr. Halasi Livia Közjegyzői Irodája, Budapest X. 1. számú székhely.

1 1959. évi IV. törvény – a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: régi Ptk.).

2 2013. évi V. törvény – a Polgári Törvénykönyvről (a továbbiakban: Ptk.).

3 LESZKOVEN László: Gondolatok a közjegyzőnél letett végrendeletek visszavételéről. *Magyar Jog*, 2018/11., 625–632. o.

ANKA Tibor: Magyarázat a Ptk. 7:44. §-ához. In: OSZTOVITS András (szerk.): *A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény és*

a kapcsolódó jogszabályok nagykommentárja. IV. kötet, Opten Informatikai Kft., Budapest, 2014, 577. o.

2. Jelen írás tárgyát illetően a két legfontosabb szabály a Ptk. 7:17. § (1) bekezdésének c) pontja, amely a közjegyzői letétbe helyezés lehetőségét teremti meg, valamint a Ptk. 7:44. §-a, amely a közjegyzőnél letett végrendelet visszavételét szabályozza. Utóbbit a Ptk. kodifikációja során a jogalkotó aprónak tűnő, de igen komoly tartalmi változtatással emelte át a régi kódexből.

Mindenekelőtt idézzük fel a hatályos – egymással összefüggő – két jogszabályhelyet:

„7:17. § [Az írásbeli magánvégrendelet alaki érvényességi feltételei]

(1) Az írásbeli magánvégrendelet alaki szempontból érvényes, ha készítésének ideje az okirattól kitűnik, továbbá ha a végrendelező azt

c) a sajátkezűleg írt vagy más által írt végrendeletet aláírja, és akár nyílt, akár zárt iratként a közjegyzőnél – végrendeletként feltüntetve – személyesen letétbe helyezi.

7:44. § [A közjegyzőnél letett végrendelet visszavétele]

A közjegyzőnél letett magánvégrendelet hatályát veszti, ha azt a végrendelező visszaveszi.”

Tekintettel arra, hogy a Ptk.⁴ 58. § (1) bekezdése értelmében a végrendelet érvényességét – a (2) bekezdés szerinti megengedő kivételtől eltekintve – a keltének idején hatályos szabályok szerint kell elbírálni, így a jogalkalmazóknak a jövőben még biztosan sokszor kell használniuk a régi Ptk. szabályait is. A régi Ptk. a következők szerint szól a közjegyzőnél letett végrendelet és annak visszavétele esetéről:

„629. § (1) Az írásbeli magánvégrendelet érvényes, ha annak végrendeleti minősége, keltének helye és ideje magából az okirattól kitűnik, továbbá ha a végrendelező azt

c) aláírja és akár nyílt, akár zárt iratként a közjegyzőnél – végrendeletként feltüntetve – személyesen letétbe helyezi.

651. § (2) A közjegyzőnél letett magánvégrendelet hatályát veszti, ha azt a végrendelező visszaveszi, kivéve ha a letett irat az írásbeli magánvégrendelet kellékeinek egyébként is megfelel.”

A Ptk.-nak a végintézkedésekre való alkalmazhatóságával foglalkozik a Ptké. 57. § (2) bekezdése is, amely szerint: *Ha a törvény eltérően nem rendelkezik, a Ptk. végintézkedésre vonatkozó rendelkezéseit a Ptk. hatálybalépése után kelt, végintézkedésre kell alkalmazni.* Ezt az egyik irányadó Ptk.-magyarázat⁵ a következőképpen interpretálja a végrendelet visszavételére: *„A Ptk.-ban a közjegyzőnél letett végrendelet visszavételének hatására megállapított rendelkezést a Ptk. hatálybalépése után visszavett végrendeletre kell alkalmazni.”* Ez a magyarázat azonban figyelmen kívül hagyja, hogy a Ptké. 57. § (2) bekezdése a Ptk. 7:44. §-ára is alkalmazandó. Ezért azt a kérdést, hogy a közjegyzőnél letett – egyébként alakilag érvényes – végrendelet a visszavétellel *ipso iure* hatályát veszti-e vagy sem, nem annak alapján kell eldönteni, hogy a végrendeletet mikor veszik vissza a letétből, hanem a végrendelet kelte alapján.⁶

Ha olyan végrendeletre kívánnak öröklési igényt alapozni, amellyel kapcsolatban adat merül fel arra nézve, hogy azt az örökgyó a közjegyzői letétből visszavette, de egyébként az alaki követelményeknek ettől függetlenül megfelel, akkor elsődlegesen meg kell állapítani, hogy a végrendelet melyik törvény hatálya alatt született. Komoly eltérés van ugyanis a két szabályozás között, amennyiben a régi Ptk. szerint a visszavétellel a végrendelet csak akkor veszti hatályát, ha az írásbeli magánvégrendelet kellékeinek egyébként nem felel meg, ezzel szemben a Ptk. generálisan írja elő a letett végrendelet visszavételének hatálytalanító joghatását. Ez a legfontosabb különbség a két kódex ide vonatkozó szabályai között, amiből viszont sok kétely adódik.

A Ptk. 7:44. §-hoz fűzött miniszteri indokolás szerint: *„a törvény új rendelkezése a legcsekélyebb bizonytalanságot sem kívánja hagyni az örökgyó halála után a visszavétel célját és emiatt a végrendelet hatályosságát illetően. Ezért a visszavett végrendelet minden további nélkül, azaz akkor is hatályát veszti, ha az okirat az írásbeli magánvégrendelet alaki feltételeinek eleget tesz. A visszavett, de esetleg meg nem semmisített és az örökgyó halála után előkerült végrendelet hatályát illető bizonytalanság teljes elkerülése érdekében a közjegyzői eljárásról szóló jogszabály tartalmaz megfelelő adminisztratív garanciát.”*

Már ezen a helyen meg kell jegyezni, hogy a közjegyzői eljárásról szóló jogszabályok egyike sem tartalmaz egyetlen olyan adminisztratív garanciát sem, amely a végrendelet visszavételéből adódó gyakorlati nehézségek megoldását szolgálja. Ennek szabályozásával a jogalkotó adós maradt, amit utóbb részletesen kifejték.

3. Ki kell kitérni arra a megkerülhetetlen kérdésre is, hogy a végrendelet visszavételét illetően mind a régi Ptk., mind a Ptk. hatályvesztésről, és nem az érvényesség elvesztéséről vagy megszűnéséről szól. A közjegyzői letétbe helyezés az egyébként alakilag érvénytelen (tanúhiányos) végrendelet alaki érvényességének a záloga; ennek fényében a letétből való visszavételkor a hatály elvesztése első ránézésre különös *terminus technicus*-nak tűnhet. Ha a végrendelet érvényességét a közjegyző általi letétbe vétel eredményezi, akkor a letétből való kikerülés, visszavétel a végrendelet érvénytelenségét – pontosabban érvényességének a végét – kellene, hogy jelentse.

Leszkoven László véleménye ezzel a gondolatmenettel egybecseng, jóllehet ő az érvényesség–hatályosság különbség okára részletesen nem tér ki. A szerző így fogalmaz: *„[...] az a végrendelet, mely úgy mond »a kötelező tanúknak szűkölködik« csak akkor lesz érvényes, ha a közjegyzőnél letétbe helyezték. Még tovább lépve: addig érvényes, amíg a régi Ptk. 629. § (1) bekezdésének c) pontja vagy a Ptk. 7:17. § (1) bekezdésének c) pontja alá eső, végrendeletként letett okirat a közjegyző őrzésében van.”*⁷ A tanulmány utal arra, hogy hasonló álláspontot fogalmaz meg a régi Ptk. 629. § (1) bekezdése kapcsán Világhy–Eörsi szerzőpáros is.⁸

A hatályvesztés helyességének megítélésakor ezért az elsődleges eldöntendő kérdés, hogy egy eredetileg érvényes végrendelet utóbb egyáltalán érvénytelenné válhat-e?

4 2013. évi CLXXVII. törvény – a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény hatálybalépésével összefüggő átmeneti és felhatalmazó rendelkezésekről (a továbbiakban: Ptké.).

5 VÉKÁS Lajos: Magyarázat a Ptk. 7:44. §-hoz. In: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. Wolters Kluwer Kft., Budapest, 2018, 2589. o.

6 LESZKOVEN: i. m. 631. o.

7 LESZKOVEN: i. m. 627. o.

8 VILÁGHY Miklós – EÖRSI Gyula: *Magyar polgári jog. II. kötet* (szerk.: VILÁGHY Miklós). Tankönyvkiadó, Budapest, 1962, 386. o.

A jogirodalomban tekintélyes szerzők⁹ elismerik az utólagos érvénytelenség létjogosultságát, nem kifejezetten és nemcsak a végrendeletek, hanem egyéb jognyilatkozatok és jogügyletek esetében is.

Előrebocsátva, hogy az érvényesség–hatályosság kérdésében a fent hivatkozott publikációkban kifejtett jogi álláspontot e tanulmány nem hivatott cáfolni, a magam részéről mégis helyesnek tartom a Ptk. azon rendelkezését, amely a közjegyzőnél letett végrendelet visszavételének esetére nem az érvényesség, hanem a hatályosság megszűnését rendeli jogkövetkezményként alkalmazni. Meglátásom szerint ez nem véletlenül van így, a jogalkotó minden bizonnyal tudatosan társítja a hatályvesztés következményét a visszavételhez. (Megjegyzem ugyanakkor, hogy mindez inkább dogmatikai, mint gyakorlati kérdés.)

Érdeemes tehát röviden áttekinteni a két jogi kategória dogmatikai hátterét is annak vizsgálatához, hogy a végrendelet letétből való visszavétele miért hatályvesztést, és miért nem érvénytelenséget eredményez.

Sándor István rámutat¹⁰, hogy „[...] az érvénytelenség fogalmának a meghatározása nem törvényhozási feladat, ezért sem a régi, sem az új Ptk. nem ad definíciót [...]. A polgári jogi dogmatika az érvénytelenség lényegét abban látja, hogy az ügylet valamilyen fogyatékosága (érvénytelenségi ok) folytán a célzott joghatás kiváltására alkalmatlan, az kötelmet nem keletkeztet”.

Az érvényesség tehát absztrakt fogalom, és Sándor érvénytelenségre adott meghatározása is inverz módon, az érvényesség hiányából vezeti le annak lényegét. Egy jogügylet, jognyilatkozat tehát akkor nevezhető érvényesnek, ha nem érvénytelen. Az érvényesség lényege abban áll, hogy az ügyletnek – jognyilatkozatnak – nincs semmilyen fogyatékosága, és így a célzott joghatás kiváltására alkalmas, kötelmet keletkeztető képessége fennáll.

Siklósi Iván szerint¹¹ az érvényesség a jogügylet joghatás kiváltására *elvben* alkalmas voltát jelenti. Ehhez képest a hatályosságot – az érvényes jogügylet egyik állapotaként – a jogügylet joghatás kiváltására *ténylegesen* alkalmas voltaként határozza meg. Siklósi egy másik tanulmányában kifejezetten a végrendeletek körében is megerősíti, hogy a legszűkebb értelemben fogja föl a hatályosságot, és annak mibenlétét az érvényességgel összefüggésben tárgyalja: „[...] Ennek megfelelően véleményem szerint az érvényesség a jogügylet joghatás kiváltására *elvben* alkalmas voltát, a hatályosság pedig – az érvényességhez képest *egyfajta* többletként, tehát az érvényes jogügylet állapotaként – a jogügylet joghatás kiváltására *ténylegesen*

alkalmas voltát jelenti.”¹² Jóllehet mindkét írás a régi Ptk. idején született, de általános megállapításai ma is alkalmazhatók, tekintettel arra is, hogy a szerző a teória kidolgozásakor már figyelemmel volt az új Ptk. kodifikációs anyagára is.

Siklósi hozzátézi: a régi Ptk. (megjegyzem: a Ptk. ma is) a végrendelet érvénytelenségét azon az alapon különbözteti meg annak hatálytalanságától, hogy az érvénytelenségi ok csak eredeti (jogi hiba), míg a hatálytalansági ok csak utólagos (egyszeri ténybeli körülmény) lehet. Az érvénytelenségi ok tehát csak a végrendelet megtételekor keletkezhet, később a végrendelet nem válhat érvénytelenné. A szerző nemcsak a halál esetére szóló, de az élők közötti jogügyletek körében is, mindkét felhívott írásában határozottan elveti az utólagos érvénytelenség konstrukcióját, abszurd dogmatikai kategóriának minősítve azt.

Véleményem szerint ezzel az elmélettel egyet kell érteni, így leszögezhető, hogy a régi Ptk. 651. § (2) bekezdése, ma pedig a Ptk. 7:44. §-a helytállóan rendelkezik arról, hogy a közjegyzőnél letett magánvégrendelet a visszavétellel hatályát veszti, és nem az érvényessége szűnik meg.

A hatályosság körében Siklósi ugyanakkor utal Földi András – egyébként szintén nehezen kifogásolható – elméletére is, mely szerint a hazai tételes jog, a joggyakorlat és a civilisztikai jogirodalom is figyelmen kívül hagyja, hogy a végrendelet a célzott joghatásokat egyáltalán nem válthatja ki az örökhagyó halála előtt, vagyis minden végrendelet csak az örökhagyó halálával lép hatályba, ezért a végrendeletek esetében a hatályosságnak több szintje is van. Siklósi Iván ezzel kapcsolatos elmélete – kissé leegyszerűsítve – az alábbiak szerint foglalható össze: a végrendelet ahhoz, hogy kiválthassa a végrendelező által neki szánt joghatást, egyrészt érvényesen kell, hogy létrejöjjön (sem alaki, sem tartalmi okból nem ütközhet jogszabályba), másrészt a hatályosság két fázisán is keresztül kell, hogy menjen: az örökhagyó halálát megelőzően az „alacsonyabb intenzitású hatályosság” okán elvben már képes a célzott joghatást kiváltani, majd az örökhagyó halála után, illetve az örökhagyó halálára tekintettel, a célzott joghatás kiváltására teljesen és valóságosan is képessé válik.

Ennélfogva, ha a végrendelező a végrendeletét a közjegyzői letétből visszaveszi, akkor a jogdogmatikai felfogás szerint a végrendelet nem a még nem is létező hatályosságát veszíti el (és természetesen nem is az érvényességét), hanem azt a képességét, hogy valaha is hatályba léphet. Ezért Siklósi a felhívott tanulmányaiban a visszavont végrendeletre és bármely más okból – a törvény szerinti *terminus technicus* szerint – hatályát veszített végrendeletre a „*megdőlt végrendelet*” kifejezést látja helyesnek alkalmazni, jóllehet ez elsősorban más jogintézmények esetében használatos (pl. egy törvényi vélelem megdöntése esetén a vélelem megdőlé).

Megítélésem szerint amely kifejezést Siklósi és a fenti elméletet valló más jogtudósok hiányolnak és hiányoltak a kódexek szövegéből, az a „hatálytalan marad” szókapcsolat. Ha ugyanis az érvényesen létrejött végrendelet esetében bármely olyan körülmény bekövetkezik, amelyhez a Ptk. a hatály-

9 SZÁSZY István: *A magyar magánjog általános része II.* Egyetemi Nyomda, Budapest, 1947–1948, 216. o.

BENEDEK Ferenc – PÓKECZ KOVÁCS Attila: *Római magánjog.* Dialóg Campus, 153. o.

BESSENYŐ András: A jog léte avagy lét(ezés) a jogban. *JURA*, 13. évfolyam, 2007/1., 31. o.

10 SÁNDOR István: Bevezetés 3. In: KISS GÁBOR – SÁNDOR István: *A szerződések érvénytelensége, Új Magánjog sorozat.* Második, hatályosított kiadás, HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 2014.

11 SIKLÓSI Iván: *A nemlétező, érvénytelen és hatálytalan jogügyletek elméleti és dogmatikai kérdése a római jogban és a modern jogokban.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2014, 350. o.

12 SIKLÓSI Iván: A jogügyleti hatályosság elméleti problematikája, különös tekintettel a végrendelet visszavonásának jogdogmatikai megítélésére. *Acta ELTE, A budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának actái*, TOMUS XLI., 2004, 73–111. o.

vesztés jogkövetkezményét fűzi, úgy az örökgyógyó halálától függően bekövetkező későbbi hatálybalépés gyakorlatilag elmarad, és a végrendelet sohasem lép hatályba.

A Ptk. 7:44. §-ának azon megfogalmazása mögött, amely szerint a visszavett végrendelet hatályát veszti, vélhetően az a jogalkotói megfontolás áll, ami a jogügyletek – vagy általánosságban a jognyilatkozatok – érvényessége és hatályossága közti jogdogmatikai megkülönböztetésen alapul, de a hatályosság szintjei közt már nem tesz különbséget.

A régi Ptk. 651. § (2) bekezdésében és a Ptk. 7:44. §-ában szereplő „hatályát veszti” kifejezés tehát alapvetően helyes, de annyiban mégis félrevezető, hogy azt a látszatot kelti, mintha a végrendelet az örökgyógyó halálát megelőzően már kiválthatná (pontosabban: kiváltaná) a célzott joghatást, holott ez egyértelműen csak az örökgyógyó halálával következik be. A kódexek megfogalmazása alapján a jogalkotó ezért – megítélésem szerint – a végrendelet hatályosságát abban látja, hogy az érvényesen létrejött végrendelet *elvi* képes a célzott joghatás kiváltására, nem pedig abban, hogy azt ténylegesen ki is váltja. Így nyilvánvalóan nem tulajdonítja hatályosságnak – *Siklósi* szavaival élve – a „teljes értékű hatályosságot”, és a hatályosság két fázisát a Ptk. egységként kezeli.

Annak ellenére, hogy a kétfázisú hatályosság elméletét a végrendeletek esetében önmagában helyesnek tartom, a jelen írásban ilyen mélységig nem kívánom a jogalkotó lehetséges dogmatikai szemléletét kutatni, ezért a továbbiakban elégségesnek látom a hatályvesztés *terminus technicus* használatát, és a téma szempontjából megelégszem a Ptk. ilyen fogalomhasználatával – elfogadva, hogy a Ptk. a hatályosság szintjei között nem tesz különbséget. *Siklósi* is megállapítja¹³, és logikáját tekintve megnyugtatóbbnak látja, hogy a kódex (rég Ptk.) a végrendeletet a már érvényes létrejöttével hatályosnak is tekinti, a visszavont végrendelet hatálytalanságát tehát egyértelműen hatályvesztés folytán beálló (utólagos) hatálytalanságnak minősíti. Ez a megállapítás a Ptk.-ra is igaz, hiszen a koncepciót a törvényalkotó a kódex kodifikációja során megtartotta.

A jogirodalmi álláspontok alapján összegezhető, hogy ha egy jognyilatkozat érvényesen jött létre, akkor a kérdés már csak az, mikor lép hatályba, és meddig marad hatályos, tehát mikor szerzi meg, vagy mikortól meddig tartja meg azt a képességét, hogy a célzott joghatást ténylegesen kiváltsa. Ami egyszer érvényesen létrejött, az utóbb nem válhat érvénytelenné¹⁴, még akkor sem, ha esetleg utóbb eredményesen megtámadják. A megtámadás ugyanis a jognyilatkozatnak, jogügyletnek az eleve fennálló érvénytelenségét, jogszabályba ütközését hozza felszínre, így az adott jognyilatkozat, jogügylet nem utóbb válik érvénytelenné, csak utóbb állapítják meg az érvénytelenségét.

Visszatérve a *Leszkoven* által is képviselt nézetre a letétből való visszavétel érvénytelenítő joghatásával kapcsolatban, a fenti dogmatikai levezetés tükrében ezt a felfogást azért nem tartom helytállóknak, mert – véleményem szerint – a helyessége sem a tárgyalt jogelméletekből, sem a normaszövegből nem vezethető le. Ha ugyanis a közjegyzőnél letett végrendeletekre előírt, alaki érvényességhez szükséges jogcselekmény (tehát

maga a letétbe helyezés) egyszer már megtörtént, a végrendelet érvényesen létrejött. A végrendelet érvényességét elveszteni már nem tudja, hiszen a közjegyzőnél való letétbe tétel a két tanú aláírását pótolta. Az érvénytelenség esetleges bírósági megállapítása is csak visszamenőleges hatályú lehet, tehát nem az érvényesség elvesztését eredményezi, hanem az eleve fennálló érvénytelenséget deklarálja, nem is beszélve az alakilag egyébként érvényes végrendeletéről, amelynek visszavétele esetében az érvénytelenség mint jogkövetkezmény végképp nem értelmezhető. Úgy is fogalmazhatunk, hogy a más által írt, de tanúkat nélkülöző végrendelet a letétbe helyezéssel éppen „annyira válik érvényessé”, mint a közjegyzőnél le nem tett allográf, vagy egy holográf végrendelet. Fontos különbségtételnek tartom ezért, hogy a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés c) pontja szerint a végrendelet érvényességét nem a közjegyző általi *letétben tartás*, hanem a közjegyző általi *letétbe vétel* eredményezi, így a törvényszöveg alapján nem látom igazoltnak, hogy a közjegyző általi letétben tartás a végrendelet érvényessége megtartásának is feltétele lenne.

A Ptk. 7:44. §-ának szellemében tehát a letétbe tételt követően – ahhoz, hogy a végrendelet az örökgyógyó halálakor joghatás kiváltására alkalmas legyen – a jogalkotó azt kívánja meg, hogy a joghatás kiváltásának időpontjáig az érvényesítő jogcselekmény (letétbe helyezés) immár mint hatályt fenntartó jogcselekmény (letétben tartás) álljon fent, mégpedig megszakítás nélkül. Ha a végrendeletkező a letétből visszaveszi végrendeletét, úgy a már érvényesen létrejött végrendelet a hatályát elveszíti ugyan (*Siklósi* szerint: „megdől”), arra öröklési igényt alapítani már nem lehet, de mindez nem érinti a végrendelet érvényességét.

4. Külön kell említést tenni a közös végrendelet esetéről és annak esetleges közjegyzői letétbe helyezési lehetőségéről, mert a közös végrendelet szabályai speciálisabbak a végrendelet szabályainál. A régi Ptk. 644. §-a kategorikusan zárta ki a közös végrendelet lehetőségét, rögzítve, hogy két vagy több személynek bármilyen alakban ugyanabba az okiratba foglalt végrendeletkezőse érvénytelen. Ehhez képest a Ptk. bizonyos szűk körben már megengedi két személynek (de nem többnek) az azonos okiratba foglalt végrendelet tételét, bár a főszabály továbbra is az érvénytelenség maradt [Ptk. 7:23. § (1) bekezdés]. A Ptk. 7:23. § (2) bekezdése határozza meg – kivételként – azokat a szintén vagylagos feltételeket, amelyek közül bármelyik fennállása esetén a házastársak közös végrendelete életközösségük fennállása alatt érvényes. Ezek között a feltételek között azonban – eltérően az általános, egy örökgyógyó által tett írásbeli magánvégrendelettől – a törvény nem nevesíti a közjegyzőnél letétbe helyezett végrendeletet, tehát az egyébként alaki szempontból érvénytelen közös végrendelet közjegyzői letétbe vétellel semmilyen körülmények között nem válik érvényessé. A kérdés az, hogy ennek ellenére megengedett-e vagy megengedhető-e a közös végrendelet közjegyzői letétbe helyezése?

A Magyar Országos Közjegyzői Kamara Jogi Irodájának MOKK JIK2016.8. számon a közjegyzők részére közzétett körlevelében megfogalmazott állásfoglalása szerint, ha az ügyfelek közös végrendeletet kérnek végrendeleti letétbe venni, akkor a közreműködés megtagadásának van helye, mivel a Ptk. 7:23. § nem nevesíti a közjegyzőnél letett közös végrendeletet.

13 SIKLÓSI: i. m. 362–363. o.

14 SIKLÓSI: i. m. 361. o.

Ezt az álláspontot nem tudom feltétel nélkül osztani, de az tény, hogy sem a Ptk., sem a Kjtv.¹⁵ nem tesz kifejezett említést a közös végrendelet letétbe vételének speciális lehetőségéről. Amint láthattuk, elfogadott tétel, hogy a közjegyző az egy örökgyógyó által tett írásbeli magánvégrendelet letétbe vételét sem tagadhatja meg pusztán azért, mert a végrendelet egyébként alakilag érvényesnek látszik. Vagyis az a körülmény önmagában nem lehet megtagadási ok, hogy a letétbe vétel nincs hatással a végrendelet érvényességére; minden olyan esetben is helye lehet az írásbeli magánvégrendelet közjegyzői letétbe helyezésének, amikor a letétbe helyezés nem kifejezetten a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés c) pont szerinti érvényesítési céllal történik. Így az alakilag érvényesnek látszó közös végrendelet is közjegyzői letétbe vehető annak ellenére, hogy nem a letétbe vétel eredményezi annak érvényességét. Ennek megítélése természetesen minden esetben az eljáró közjegyző vagy közjegyzőhelyettes kompetenciája.

III. A LETÉTBÉ HELYEZÉS ÉS A LETÉTBŐL VALÓ VISSZAVÉTEL ELJÁRÁSJOGI HÁTTERE

1. A Kjtv. szerint a közjegyző alapvetően két típusú eljárásban vehet letéti őrzésbe végrendeletet. Az általános szabály az okiratok – illetve a váltó és információhordozók – őrzése, amelyet a törvény 158. §-a szabályoz, míg a 161/A–161/B. §-okban szerepel az az eset, amikor az ügyfél kifejezetten végrendeletként megnevezett iratot helyez közjegyzői letétbe.

Az általános szabály szerint a közjegyző – ha jogszabály kivételt nem tesz – bármely okiratot átvehet megőrzés céljából. Ennek során jegyzőkönyvet készít, amely tartalmazza az átvétel helyét és idejét, az átadó személyi adatait, az átvett okirat megjelölését, annak a személynek a megnevezését, akinek a részére az okiratot ki kell adni, végül az okirat őrzésének idejét. A közjegyző az átvett okiratról a félnek átvételi elismervényt ad.

Az ekként átvett okirat kiadásához a törvény értelemszerűen nem fűzi sem az érvénytelenség, sem a hatálytalanság jogkövetkezményét, hiszen magának a letétbe vételnek sincs érvényesítő joghatása. Az egyszerű okirati letétből való visszavétellel összefüggésben nem alkalmazandó a Ptk. 7:44. §-a, vagyis a visszavétel nem eredményezi a végrendelet hatályvesztését. A közjegyző eljárása kifejezetten a megőrzést és a meghatározott személy részére történő kiadást célozza, amit a közjegyző közhiteles formában tanúsít: miután az átvető személyazonosságáról meggyőződött, az átvételt az átvételkor készített jegyzőkönyvön vagy külön jegyzőkönyvben ismerteti el.

2. Ezzel szemben a letevő által kifejezetten a saját végrendeletként megnevezett irat átadása úgy történik, hogy a letevő (végrendelkező) a magánvégrendeletét nyíltan vagy a közjegyző által borítékba zárva letétbe helyezi a közjegyzőnél azzal a kijelentéssel, hogy az okirat a végrendeletét tartalmazza. Meg kell jegyezni, hogy a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés c) pontját

a Kjtv. 161/A. § (1) bekezdése annyival szűkíti, hogy a „zárt iratként” kifejezés alatt kifejezetten a közjegyző által borítékba zárt irat értendő, vagyis a közjegyző eleve lezárt borítékban nem vehet át végrendeletként megnevezett okiratot.

A végrendelet letétbe helyezéséről a közjegyző ugyancsak jegyzőkönyvet készít a fentihez képest némileg szűkebb tartalommal, és ahhoz hozzáfűzi az átvett végrendeletet, majd a végrendelet átvételéről a félnek elismervényt ad, és a végrendeletet elzárva őrzi.

3. A letétbe vett végrendeletet a közjegyző csak a letevőnek vagy az erre a célra adott meghatalmazással rendelkező meghatalmazottjának kérésére adhatja ki, tehát pl. általános meghatalmazással rendelkező személy kérésére nem. (A meghatalmazással szemben a törvény bizonyos – itt nem releváns – alakú követelményeket is támaszt.) A végrendelet visszaadásáról szintén jegyzőkönyvet kell készíteni, amelynek hiteles kiadmányát a végrendelet letétbe helyezéséről szóló eredeti jegyzőkönyvhöz kell fűzni.

Érdekes és *Leszkoven László* felfogásában is hibás szabályozás, hogy a Kjtv. 161/B. § (3) bekezdés szerint a végrendelet visszaadásakor a közjegyzőnek a felet csak arról kell tájékoztatnia, hogy a visszaadás után a végrendeletre a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés c) pontjában foglaltak nem alkalmazhatók (tehát a letétbe vétel „tanúpótló” szerepe megszűnik), és ezt a tájékoztatást a jegyzőkönyvben fel is kell tüntetnie. Arról azonban nincs tájékoztatási kötelezettsége a közjegyzőnek, hogy a Ptk. 7:44. §-a alapján a letett magánvégrendelet hatályát veszti, ha azt a végrendelkező visszaveszi. Ennek ellenére – megítélésem szerint – a közjegyző akkor jár el helyesen, ha a végrendelet visszaadását kérő ügyfelet erről az utóbbi joghatásról (is) tájékoztatja, és a jegyzőkönyvben ezt is feltünteti. A fent taglalt logikai folyamat szerint a már érvényessé tett végrendelet a visszavétellel hatályát veszti ugyan, de érvényessége nem szűnik meg, ezért a közjegyzői tájékoztatás éppen a Ptk. 7:44. §-ról kellene, hogy szóljon, nem pedig a 7:17. § (1) bekezdés c) pontjáról. Ezzel a Kjtv.-szabállyal a jogalkotó csak a bizonytalanságot erősíti, mert úgy tűnhet, hogy a végrendelet közjegyzői letétben tartása érvényességi feltétele a végrendeletnek. (Ezt a kérdést már érintettem, és a későbbiekben részletesebben foglalkozom vele.)

4. A végrendelet közjegyzői letétbe vételének további igen fontos velejárója, hogy a közjegyző – a közjegyzői okiratba foglalt végintézkedés és az egyéb, halál esetére szóló rendelkezést tartalmazó közjegyzői okirat mellett – a végrendelet közjegyzőnél történő letételének tényét is köteles bevezetni a Végrendeletek Országos Nyilvántartásába, mégpedig az okirat elkészítését vagy a letétbe helyezést követő 72 órán belül. Ennek garanciális oka az, hogy az örökgyógyó halálát követően a végintézkedés mindenképpen előkerüljön, az örökgyógyó szándéka ne maradjon rejtve. A Hetv.¹⁶ 43. § (3) bekezdése szerint a közjegyző az örökgyógyó esetleges végrendelete iránti tudakozódás céljából elektronikus úton megkeresi a Végrendeletek Országos Nyilvántartását. Más kérdés, hogy a hagyaték átadására hagyatéki eljárás lefolytatása nélkül is sor

15 1991. évi XLI. törvény – a közjegyzőkről (a továbbiakban: Kjtv.).

16 2010. évi XXXVIII. törvény – a hagyatéki eljárásról (a továbbiakban: Hetv.).

kerülhet, ha a felek közvetlenül bírósághoz fordulnak öröklési igényük érvényesítése érdekében. Ilyen esetben a hagyaték átadását illetően a közjegyző hatáskörének nincs primátusa a bírósággal szemben, mint ahogy maga a hagyatéki eljárás sem kötelező előzetes eljárása az öröklési pernek.¹⁷ Az öröklési jogi perben azonban a bíróságnak már nincs olyan kötelezettsége, hogy hivatalból megkeresse a Végrendeletek Országos Nyilvántartását, de a szabad bizonyítás keretei között a felek indítványára ennek nincs akadálya.

IV. A SZABÁLYOZÁS HIBÁI ÉS AZOK MEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEI – GONDOLATOK DE LEGE FERENDA

I. Az írásbeli magánvégrendeletek közjegyzői letétbe helyezésének és letétből való visszavételének anyagi és eljárásjogi szempontú áttekintését követően levonhatóak azok a konzekvenciák, amelyek a szabályozás anomáliáira mutatnak rá. A jogalkalmazók körébe tartozó jogászként azokra a kérdésekre mutatok rá, amelyek a jövőben valamilyen megoldást kívánnak a jogalkotó részéről.

A végrendeletek visszavételét illetően az egyik leginkább vitatható és a jogirodalomban¹⁸ is vitatott tétel a Ptk. 7:44. § újítása, a generális hatályvesztés. Az ide vonatkozó jogirodalmi nézet szerint – melyet a magam részéről teljes mértékben elfogadhatónak tartok – a jelenlegi megoldás túlzó mélységben avatkozik be a végrendelet visszavételének joghatásába, és indokolatlanul állít fel megdönthetetlen vélelmet a végrendelet feltehető akaratára nézve. Amint láthattuk az új szabályozás miniszteri indokolása alapján, a törvény új rendelkezése a legcsekélyebb bizonytalanságot sem kívánja hagyni az örökhatály halála után a visszavétel célját és emiatt a végrendelet hatályosságát illetően, ezért a visszavett végrendelet minden további nélkül, azaz akkor is hatályát veszti, ha az okirat az írásbeli magánvégrendelet alaki feltételeinek eleget tesz. Az indokolás ugyan rámutat, hogy a visszavett, de az örökhatály halála után előkerült végrendelet hatályát illető bizonytalanság teljes elkerülése érdekében a közjegyzői eljárásról szóló jogszabály tartalmaz megfelelő adminisztratív garanciát, tehát a Ptk. megalkotásakor a jogalkotó feltehetően számolt azzal, hogy ezeket a nyitott kérdéseket rendezni kell. Amint a cikkem elején utaltam rá, a Kjtv. ilyen garanciákat nem tartalmaz, ami jelenleg feloldhatatlan joghézagot teremtett. A miniszteri indokolásban hivatkozott adminisztratív garancia talán éppen az alább említett módosítási lehetőségek egyike lehetett volna – vagy lehetne.

A miniszteri indokolás ellenére van olyan jogirodalmi álláspont, amely szerint¹⁹ egyáltalán nem következik kétséget kizáróan sem a Ptk. 7:17. § (1) bekezdésének és a 7:44. §-ának szövegéből, sem pedig a Kjtv. rendelkezéseiből az indokolásban kifejtett jogi értelmezés, sőt, a jelenlegi Ptk.-beli szabályok alapján levezethető a régi eredmény (is): a közjegyzőnél letett

végrendelet visszavétele csak abban az esetben eredményez hatálytalanságot, ha az okirat egyébként nem elégíti ki az írásbeli magánvégrendeletre vonatkozó alaki követelményeket.

A hivatkozott tanulmány szerzőjével e ponton nem tudok feltétlenül egyetérteni, hiszen a Ptk. 7:44. §-a igen egyértelműen és kategorikusan fogalmazza meg a minden visszavett végrendeletre vonatkozó hatályvesztést. Ennek a rendelkezésnek a mikénti alkalmazandóságát a Kúria elnöke által felállított Új Ptk. Tanácsadó Testülete is megerősítette: „A Ptk. 7:44. §-ában foglalt rendelkezés egyértelmű szabályként fogalmazza meg, hogy a közjegyzőnél letett magánvégrendelet hatályát veszti akkor, ha azt a végrendelet visszaveszi. Ebből az következik, hogy a közjegyzőnél letett végrendelet a végrendelet általi visszavétellel hatályát veszti akkor is, ha egyébként megfelel az írásbeli magánvégrendeletre előírt alaki kellékeknek. Nincs akadálya azonban annak, hogy a végrendelet annak hatályát a végintézkedésre előírt alakszerűségek mellett fenntartsa.”²⁰

Ebben a kérdésben nem szabad figyelmen kívül hagyni az Alaptörvény 28. cikkét sem: „A bíróságok a jogalkalmazás során a jogszabályok szövegét elsősorban azok céljával és az Alaptörvénnyel összhangban értelmezik. A jogszabályok céljának megállapítása során elsősorban a jogszabály preambulumát, illetve a jogszabály megalkotására vagy módosítására irányuló javaslat indokolását kell figyelembe venni. Az Alaptörvény és a jogszabályok értelmezésekor azt kell feltételezni, hogy a józan észnek és a közjónak megfelelő, erkölcsös és gazdaságos célt szolgálnak.” Ennek alapján a Ptk. itt tárgyalt rendelkezéseinek bírósági (és persze más jogalkalmazói) értelmezése, és a jogszabály céljának megállapítása során figyelemmel kell lenni arra is, hogy milyen miniszteri indokolás mellett született meg a szabályozás. Ennek ellenére egyet kell érteni *Leszkoven Lászlóval* abban, hogy a Ptk. 7:44. §-a erős bizonytalanságot okozhat a jogalkalmazók körében, hiszen az indokolás – egyébként nem kötelező – ismerete nélkül a kódex új szövege alapján egyáltalán nem biztos, hogy a jogalkalmazó mindenképpen a jogalkotó által közölni kívánt tartalmat fogja érteni.²¹

Az szintén kétségtelenül igaz, hogy a Ptk. jelenlegi szabályozása a törvényi vélelem felállításával a végrendelet feltehető akaratát illetően, indokolatlanul avatkozik be az örökhatály végakaratába, illetve annak érvényesülésébe, ami a *favor testamenti* tradicionális elvének sérelmét is jelentheti. Egy írásbeli magánvégrendelet ugyanis megfelelhet akár mindhárom vagylagos érvényességi előírásnak is, tehát a Ptk. 7:17. § (1) bekezdésének akár az a) és/vagy a b) és/vagy a c) pontja szerint is érvényes lehet. Nem életszerű, de semmilyen jogszabály nem tiltja azt, hogy a végrendelet a saját kezűleg írt végrendeletét elejétől végéig maga írja, és két tanú együttes jelenlétében írja alá, vagy ha azt már aláírta, az aláírást két tanú előtt, azok együttes jelenlétében a magáénak ismerje el, és a végrendeletet a tanúk is – e minőségük feltüntetésével – aláírják, továbbá a végrendeletet a közjegyzőnél – végrendeletként feltüntetve – személyesen letétbe helyezze. Vitán felül áll, hogy egy ilyen végrendelet alaki szempontból mindhárom pont alapján érvényesnek minősül, vagyis ebben az esetben nem a közjegyzői letétbe helyezéssel válik

17 BERKI Dávid Zsolt: A hagyatéki eljárás és a hagyatéki per speciális viszonya. *Közjegyzők Közlönye*, 2020/2., 67. o.

18 LESZKOVEN: i. m. 631., és ANKA: i. m. 577–578. o.

19 LESZKOVEN: i. m. 625. o.

20 <https://kuria-birosag.hu/hu/ptk>

21 LESZKOVEN: i. m. 631. o.

érvényessé. Akkor sem a közjegyzői letétbe helyezés teszi érvényessé a végrendeletet, ha csak az a) vagy csak a b) pont szerint minősül érvényesnek. Ebből következően – véleményem szerint – és talán sokak egyetértésével – a letétből való visszavétel kapcsán mindenképpen indokolt lenne a korábbi szabályozás visszaállítása, hogy a visszavétel csak akkor eredményezze a letett végrendelet hatálytalanságát, ha egyébként a végrendelet alaki szempontból érvénytelen. A Ptk. 7:44. §-ának olyan kiegészítésére gondolok, amely tartalmát tekintve megfelel a régi Ptk. 651. § (2) bekezdésének.

2. A szabályozásnak további igen lényeges – ha nem a leglényegesebb – hiányossága az, hogy a végrendelet visszavétele, illetve visszaadása után gyakorlatilag megállapíthatatlan, hogy melyik volt az a végrendelet, amelyet az örökgyógó a közjegyzői letétből visszavett, tehát melyik volt az a végrendelet, amely a Ptk. 7:44. §-a alapján hatályát veszítette. A bírónak vagy a közjegyzőnek pusztán a Végrendeletek Országos Nyilvántartása adatai alapján kell(ene) kétséget kizáróan meggyőződnie arról, hogy a hagyatéki eljárás vagy öröklési jogi per tárgyát képező írásbeli magánvégrendelet valóban az a végrendelet-e, amely a korábbi visszavétel folytán hatályát veszítette, és esetleg nem egy ugyanaznap kelt másik végrendelet-ről van-e szó. Kijelenthető, hogy egy ilyen megállapítást megfelelő bizonyossággal a jogszabályok alapján nyilvánvalóan lehetetlen tenni.

A VONY-rendelet²² 7. § b) és c) pontjai értelmében a Végrendeletek Országos Nyilvántartása a következő adatokat tartalmazza a közjegyzőnél letett végrendeletet illetően: a közjegyzőnél nyíltan letétbe helyezett, végintézkedést tartalmazó *magánokirat keltét*, valamint a letétbe vételi jegyzőkönyv ügyszámát és keltét; a közjegyzőnél zárt iratként letétbe helyezett, végintézkedést tartalmazó magánokirat esetében pedig a letétbe vételi jegyzőkönyv ügyszámát és keltét, valamint *amennyiben az ismert, a magánokirat keltét*. Megjegyzendő, hogy a VONY-rendeletnek ez a 2015. augusztus 17-től hatályos rendelkezése nincs összhangban a Kjt. 2018. január 1-jétől hatályos 161/A. § (1) bekezdésével, amely – mint láttuk – a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés c) pontját pontosítja annyiban, hogy ha a végrendeletkező a magánvégrendeletét zártan kívánja letétbe helyezni, úgy a letétbe vétel alkalmával azt a közjegyző zárja borítékba. A két jogszabály között a disszonancia abban áll, hogy a VONY-rendelet 7. § b) és c) pontja közti különbségtétel gyakorlatilag csak látszólagos, mert a közjegyző a zárt iratként letétbe kerülő végrendelet esetében is meggyőződhet annak keltéről, hiszen az átadott iratot ő maga zárja borítékba.

Visszatérve a szabályozás hiányosságára, még ha az öröklési perben eljáró bíróság vagy a hagyatéki eljárásban eljáró közjegyző be is szerezne a letétbe vevő közjegyző által készített jegyzőkönyveket a letétbe vételről és a visszaadásról (bár ilyen kötelezettsége nincs), akkor sem kerülne olyan információ birtokába, ami kétséget kizáró bizonyosságot jelenthetne a végrendeletre vonatkozóan, mert a végrendelet keltének helye (ha egyáltalán rögzítve van) és időpontja mellett a jegyzőkönyvek további adatot nem tartalmaznak a végrendelet-ről.

Ha pedig a bíróság vagy a közjegyző az eljárásban olyan megállapítást téve, hogy az adott végrendelet hatályát veszítette, mellőzi az egyik vagy akár az egyetlen végrendeletet, és annak figyelmen kívül hagyásával rendelkezik a hagyatéki átadása felől, akkor vállalja annak lehetséges kockázatát, hogy egy hatályos végrendelet alapján tette lehetetlenné az örökgyógó akaratának érvényesülését. Ugyanez fordítva is igaz: ha olyan megállapítást tesz, hogy az adott végrendelet hatályos (mert nem állapítható meg egyértelműen a hatályvesztése), akkor lehetséges, hogy egy hatálytalan végrendelet alapján rendelkezik a hagyatéki átadásáról.

A példák alapján jól érzékelhető, hogy a jelenlegi szabályozás mellett ennek a gordiuszi csomónak az átvágására a jogalkalmazók képtelenek. Bármelyik megoldást is választják, az biztosan nem eredményezhet objektíve helyes döntést, hiszen nincsenek kellő adatok birtokában, melyek alapján egyértelműen kijelenthető és megállapítható lenne, hogy melyik a letétből visszavett végrendelet.

Nézetem szerint ennek a joghézagnak a feloldása csak olyan megoldás törvénybe iktatásával lehetséges, ami biztosítja a visszaadott végrendelet kétséget kizáró módon történő azonosíthatóságát. Ez praktikusán a Kjt. módosítása útján történhet, hiszen ez a törvény határozza meg a közjegyző kötelezettségeit a végrendelet visszaadása során. Elképzelhetőnek tartom pl. azt a megoldást, hogy a közjegyző a visszaadott végrendelet-hez záradékot fűz, vagy a záradékot magára a végrendeletre vezeti rá, amellyel tanúsítja, hogy az adott végrendeletet a letétből visszaadta. Ha már a Ptk. 7:44. §-a a végrendelet hatálytalanságát *de iure* kimondja, akkor az olyan magatartás sem jelenthet túlzó beavatkozást a végrendelet tartalmába a közjegyző részéről, amely az adott okiraton *de facto* is változtatást eredményez, mintegy látható módon igazolván a jogkövetkezményt, a hatályvesztést.

Egy másik jogtechnikai megoldás lehetne, hogy a végrendelet visszaadásakor a közjegyző a visszaszolgáltatót végrendelet-ről köteles másolatot készíteni, és azt a visszaadásról szóló jegyzőkönyvhöz fűzni, így rögzítve a visszaadott okirat tartalmát. Ez utóbbi esetben persze a hagyatéki eljárásban vagy öröklési jogi perben csak akkor lenne megállapítható, hogy pontosan melyik a visszaadott végrendelet, ha a bíróság vagy közjegyző – a Végrendeletek Országos Nyilvántartása adatainak megtekintésén túl – beszerzi a visszaadásról készült jegyzőkönyv egy hiteles kiadmányát is, amelynek tehát melléklete lenne az adott végrendelet másolata. Így össze tudná hasonlítani az adott eljárás tárgyát képező végrendeletet a korábbi letéti eljárásban letett, majd később visszavett végrendelet tartalmával.

Ez talán kissé körülményesebb eljárásrendet és szélesebb körű jogszabály-módosítást feltételezne, de a következő gondolatok ismeretében biztosabb keretet nyújtana a visszavett végrendelet azonosíthatóságához.

3. A megoldások keresése fényt vet egy további gyakorlati kihívásra is, mégpedig az egy időben, azonos tartalommal, több példányban készült, de csak egy példányban közjegyzői letétbe tett végrendelet problematikájára. A közjegyzői letétből visszavett végrendeletek esetén szabályozatlan az is, hogy a visszavétellel megvalósuló hatályvesztés vajon a végrendeletnek csak az adott példány tekintetében áll-e be,

22 4/2009. (III. 6.) IRM rendelet a Végrendeletek Országos Nyilvántartásáról (a továbbiakban: VONY-rendelet).

vagy megszünteti a többi (közjegyzői letétbe nem helyezett) példány hatályát is? Ennek megválaszolása még az eddig tárgyalt kérdésekhez képest is nehezebb, mert a törvény semmilyen támpontot nem ad e körben. A jelenleg hatályos szabályozás alapján a közjegyzőtől, illetve az eljáró bírótól függ annak megítélése, hogy a visszavett végrendelet letétbe nem került példánya vajon hatályát veszítette-e, ha egyáltalán megállapítható, hogy melyik a letétből visszavett és a letétbe nem helyezett példány. *Anka Tibor* egyértelműen azon az állásponton van, hogy a közjegyzői letétbe nem tett példányokra nem irányadó a Ptk. 7:44. §-a²³.

Véleményem szerint a kérdés megválaszolása során abból lehet kiindulni, hogy a végrendelet az örökhatályú jognyilatkozata, a halála esetére megfogalmazott akarata a vagyona sorsát illetően, ami független attól, hogy ezt a nyilatkozatát hány példányban írta le. Ugyanígy pl. az ingatlan-adásvételi szerződés az adott felek kölcsönös jognyilatkozata, konszenzusa az ingatlan elidegenítése tárgyában, amit a vonatkozó ingatlan-nyilvántartási jogszabályok alapján jellemzően több példányban készít el az okiratot szerkesztő ügyvéd vagy közjegyző. A példányok számától függetlenül maga a szerződés, a konszenzus egy. Ebből levezethetően az örökhatályú végakarata is egy, még ha többször is írta azt le. Természetesen, ha eltérés van az egyes példányok között, akkor már az ügy összes körülménye alapján dönthető csak el, hogy az egyes végrendeleti példányok mennyiben rendelkeznek másképp az örökhatályú vagyona sorsáról, és egyáltalán más-más végrendeletekről van-e szó. Véleményem szerint abban az esetben, ha akár egy betű eltérés is van az egyes példányok között, akkor a hatálytalanság szempontjából, külső megjelenését tekintve egyértelműen másik végrendeletéről van szó, még ha ezek a példányok tartalmilag nagyrészt egyezők is az örökhatályú végakaratait illetően. Hangsúlyozom ugyanakkor, hogy a szabályozás hiánya miatt ez ingatag lábakon álló jogi érvelés, és könnyen magyarázható az ellenkezője is.

Ami a letétből való visszaadás szabályainak módosítását illeti, a végrendeletek több példányban való elkészítésének lehetősége ezért inkább a fent vázolt második megoldás helyességére enged következtetni. Vagyis az lenne kívánatos törvénymódosítás, mely szerint a közjegyző a letétből visszaadott végrendelet másolati példányát a visszaadásról készült jegyzőkönyvhöz fűzné, és ha a hagyatéki eljárást lefolytató közjegyző előtt letétből visszavett végrendelet van, akkor a visszaadásról készült jegyzőkönyvet is köteles lenne beszerezni. Így ugyanis össze tudná vetni az eljárásban rendelkezésre álló – felek által becsatolt – végrendeletet a korábban közjegyzői letétből visszavett végrendelettel, és meg tudná állapítani azok azonoságát vagy eltérőségét. Mindez a KÜSZ²⁴ módosítását is feltételezi, praktikusán a 88. §-ban nyerhetne szabályozást a végrendelet visszaadásáról készült jegyzőkönyv megküldése a hagyatéki eljárást lefolytató közjegyző részére.

Más dolog, hogy ez a módosítás önmagában még nem adna választ arra a kérdésre, hogy a több példányban készült végrendeletnek a közjegyzői letétbe nem helyezett példányai is hatályukat veszítik-e az egyik példány visszavételével. Ennek

a joghézagnak a feloldásához a jogalkotónak az esetleges többi példány jogi sorsáról *expressis verbis* rendelkeznie kellene a Ptk. 7:44. §-ában, akár egy második bekezdés beiktatásával. Ha a törvény kimondaná, hogy a közjegyzői letétbe helyezett végrendelettel azonos időben, azonos tartalommal készült további végrendeleti példányok is hatályukat veszítik, akkor mindenképpen a fent vázolt második javaslatot vagy azzal ekvivalens valamely megoldást tartom csak megfelelőnek a probléma megoldására (visszaadott végrendelet másolatának jegyzőkönyvhöz fűzése). Ha azonban a 7:44. § akként rendelkezne, hogy kifejezetten csak a letétbe helyezett végrendeleti példány veszti hatályát a visszavétellel, akkor a fenti első javaslat is elegendőnek mutatkozna a joghézag feloldásához (visszaadott példányra vezetett vagy ahhoz fűzött záradék készítése).

4. A végrendelet visszavétele során a közjegyzői tájékoztatás előbbiekben ismertetett anomáliáját illetően elmondható, hogy a Kjt. 161/B. § (3) bekezdése egyértelműen ellentmondásban áll a Ptk. 7:44. §-ával. Ha az anyagi jog szabálya szerint a végrendelet visszavétele kifejezetten a végrendelet hatályát szünteti meg, nem pedig az érvényességét, akkor a visszavételi eljárás során a közjegyzői tájékoztatásnak is erre a körülményre kellene kiterjednie, nem pedig arra, ami az anyagi jog szerint nem is áll fent (tudniillik, hogy a visszavétellel a letétbe vétel érvényessé tevő funkciója szűnne meg). A jogalkotónak ezért célszerű lenne ezt a két rendelkezést összhangba hoznia egymással, ugyanis ezek együttes értelmezése jelenleg komoly bizonytalanságot okozhat a jogalkalmazó és jogkereső személyekben egyaránt. Mivel a Ptk. 7:44. §-a következetesen a hatályvesztés jogkövetkezményét fűzi a visszavételhez, fenntartva a régi Ptk. 651. § (2) bekezdésének szabályát, ezért az összhang csak úgy lenne megvalósítható a Ptk. és a Kjt. között, ha a végrendelet visszaadásakor a közjegyzői tájékoztatás a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés c) pontja helyett a 7:44. §-ára vonatkozna. A jelenlegi szabályozás mellett csak a közjegyzők lelkiismeretes eljárásán múlik, hogy az ügyfeleket megfelelő tájékoztatással látják-e el a végrendelet visszavételének joghatását illetően, vagyis, hogy a Ptk. 7:17. § (1) bekezdés c) pontjának további alkalmazhatatlansága mellett a 7:44. § szerinti hatályvesztésére is felhívják az ügyfél figyelmét. (Valójában azonban csak erre kellene felhívni a figyelmet.)

5. A közös végrendeletek esetében szabályozás nélküli a közjegyzői letétbe vétel kérdése is. Sem a letétbe vétel lehetősége, sem annak tilalma nem olvasható ki a Ptk.-ból, és a Kjt. sem enged következtetni egyik esetre sem. Jóllehet a közös végrendeletek eleve jóval ritkábban fordulnak elő, mint a hagyományos végrendeletek, és a tapasztalat azt mutatja, hogy ha a házaspár közös végrendeletet is akarnak tenni, azt általában közvégrendelet formájában teszik. Ennek ellenére – véleményem szerint – semmivel sem indokolható, hogy ha a végrendeletet készítő személyek írásbeli magánvégrendeleti formában végrendeletnek, akkor el legyenek zárva attól, hogy éljenek a közjegyzői letétbe helyezés adta előnyökkel, amit elsősorban az adataiknak és a végrendeletük adatainak a Végrendeletek Országos Nyilvántartásában való rögzítés nyújtotta garanciák jelentenek. Ez tehát mindenképpen szabályozást érdemel.

23 ANKA: i. m. 578. o.

24 29/2019. (XII. 20.) IM rendelet – a közjegyzői ügyvitel szabályairól (a továbbiakban: KÜSZ).

6. A jognyilatkozatok hatályának általános szabályaiból következően jogosan vetődik fel a kérdés: mi a jogi következménye annak, ha a közjegyzőnél letétbe helyezett végrendeletét a letevő a letétből visszaveszi, majd később azt ismétletlen közjegyzői letétbe helyezi? Vajon az érvényesen létrejött, majd hatályát veszített végrendelet visszanyeri-e hatályosságát? Ezek a kérdések minden, a Ptk.-ban nevesített hatálytalansági ok esetében feltehetőek. A Ptk.-nak a végrendelet hatálytalanságára vonatkozó rendelkezéseinek (7:41–7:46. §) megfogalmazásából és szelleméből az következik, hogy ha egy végrendelet egyszer hatályát veszítette, akkor újra nem léphet hatályba. Lényeges körülmény azonban, hogy ezek a szakaszok a végrendeleteknek nem az érvényességét rendezik. Aból kell kiindulni, hogy a végrendeletet a törvényalkotó az érvényes létrejöttétől kezdve, már az örökhatályó halálát megelőzően hatályosnak tekinti.

A kérdés megválaszolásában a Ptk. kötelmi jogra utaló szabálya adhat kiinduló pontot (6:10. §), amely szerint a jognyilatkozatra vonatkozó szabályokat – ha e törvény eltérően nem rendelkezik – a nem kötelmi jogi jognyilatkozatokra megfelelően alkalmazni kell. Ezzel a passzussal összefüggésben két irányadó kommentár²⁵ is kiemeli az általános kötelmi jogi szabályok mögöttes jellegét. A Ptk. örökhatályó jogról szóló Hetedik Könyve a végrendeletekkel kapcsolatban külön tárgyalja a végrendeletek *hatálytalanságát* a végrendelet visszavonása (7:41. §), az írásbeli végrendelet megsemmisítése és megsemmisülése (7:42. §), a közös végrendelet hatálytalansága és visszavonása (7:43. §), a közjegyzőnél letett végrendelet visszavétele (7:44. §), a szóbeli végrendelet hatálytalansága (7:45. §) és a házastárs vagy élettárs javára tett végrendelet hatálytalansága (7:46. §) körében.

Látni kell tehát, hogy a hatályosság/hatálytalanság speciális szabályozást nyert ugyan a Ptk. Hetedik Könyvében a végrendeletek vonatkozásában, ezek a szabályok azonban nem fedik le teljeskörűen a hatályosság tárgykörét. Annak megítéléséhez, hogy egy végrendelet – mint jognyilatkozat – esetében a hatályosságról megnyugtató véleményt lehessen alkotni, vissza kell nyúlni a kötelmi jog általános szabályaihoz, pontosabban a szerződések hatályosságának meghatározásához.

A szerződéses szabadság általános elve alapján egy szerződés hatályosságát a felek szabadon megszüntethetik, és akár ismétletlen előidézhetik. A szerződés hatályosságát a szerződő felek konszenzusa bármikor, bármilyen módon módosíthatja és befolyásolhatja, ami az egyoldalú jogügyletek esetében a nyilatkozattevő – végrendelet esetében a végrendelettevő – diszkrecionális joga és lehetősége. Ebből pedig az következik, hogy egy alakilag érvényesen létrejött végrendelet hatályosságát, joghatás kiváltására való alkalmasságát a végrendelettevő elvileg visszaállíthatja. Mivel a törvény sem ezt, sem ennek ellenkezőjét nem taglalja, így célszerűnek tartanám, ha a jogalkotó egy passzust szentelne annak a kérdésnek a rendezésére

is, hogy a közjegyzői letétből visszavett végrendelet újbóli letétbe helyezésének mik a jogkövetkezményei.

7. Végül az örökhatályó jogi perekkel kapcsolatban szeretnék megemlíteni egy olyan gondolatot is, amely kissé merésznek tűnik, de a fent tárgyaltak fényében a problémafelvetés szintjén talán megengedhető.

A hagyatéki eljárásban a közjegyző köteles hivatalból tekinteni a Végrendeletek Országos Nyilvántartásába annak megállapítása érdekében, hogy az örökhatályó után maradt-e közvégrendelet, közjegyzőnél letett írásbeli magánvégrendelet vagy a Magyar Ügyvédi Kamara nyilvántartásában őrzött írásbeli magánvégrendelet. Ha azonban hagyatéki eljárás nélkül kerül sor örökhatályó jogi per lefolytatására (amely nem azonos a Hetv. 114. §-a szerint az ideiglenes hatályú hagyatékátadó végzés jogerőre emelkedését követő 30 napon belül megindított hagyatéki perrel), akkor – szemben a Hetv. rendelkezésével – a Pp.²⁶ bizonyítási szabályai szerint hivatalból nem kerül elő az örökhatályó esetlegesen megalkotott végrendelete, mert a Pp. 276. § (2) bekezdése alapján a bíróság bizonyítást hivatalból csak akkor rendelhet el, ha azt törvény megengedi.

Kétségtelen, hogy a végintézkedés bíróság általi hivatalból történő beszerzése lényegesen érzékenyebb kérdés, mint a közjegyző általi beszerzése a nemperes hagyatéki eljárásban, hiszen – amint a Pp. 2. §-ához fűzött miniszteri indokolás kifejti – a magánautonómiából következő önrendelkezési jognak messzemenően érvényesülnie kell a magánjogi jogviták bíróság elé vitele és bíróság előtti érvényesítése során, ami a rendelkezési elvben fejeződik ki. Az indokolás szerint ez egyfelől jelenti az anyagi jogok feletti szabad rendelkezést, amelynek egyik megnyilvánulása az, hogy a fél dönthet arról: igényét bíróság előtt érvényesíti-e, vagy attól tartózkodik, másfelől kifejezi azt, hogy a perben a bíróság egyes perbeli cselekményeket is kizárólag a felek rendelkezése alapján végezhet.

A fentiek értelmében a végintézkedés hivatalból történő beszerzésének kötelezettsége egyértelműen szembe menne a Pp. 2. §-ában megfogalmazott rendelkezési elvvel és a kérelemhez kötöttség elvével. Léteznek azonban kivételek a rendelkezési elv és kérelemhez kötöttség főszabálya alól, amikor a törvény pl. házassági perben lehetővé teszi, hogy a bíróság szükség esetén erre irányuló kérelem hiányában is határozzon a szülői felügyelet gyakorlásának rendezése, a gyermek harmadik személynél történő elhelyezése, a közös kiskorú gyermek tartása felől [Pp. 459. § (1) bekezdés]. Más jogszabályok, illetve a bírói gyakorlat is enged kivételt a kérelemhez kötöttség és a túlterjeszkedés tilalma alól, így pl. a bíróság a kártérítési módjának meghatározásánál nincs kötve a károsult kérelméhez; a kártérítésnek azt a módját nem alkalmazhatja, amely ellen valamennyi fél tiltakozik [Ptk. 6:527. § (3) bekezdés], továbbá a közös tulajdon megszüntetése iránt indított perekben a bíróság nincs kötve a felek kérelméhez; a közös tulajdon megszüntetésének azt a módját alkalmazza, amely a legcélszerűbb, és amely egyik félre nézve sem méltánytalan. Ha azonban a közösség megszüntetésének valamelyik módja ellen

25 VÉKÁS Lajos: Magyarázat a Ptk. 6:10. §-hoz. In: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Nagykommentár a Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvényhez* (utolsó időállapot: 2020. január 01.), Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2020, továbbá KISFALUDI András: Magyarázata a Ptk. 6:10. §-hoz. In: PETRIK Ferenc (szerk.): *Polgári jog I-IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára* (frissítve: 2020. május 31.), HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2020, Ötödik kiadás, internetes jogi adatbázis.

26 2016. évi CXXX. törvény – a polgári perrendtartásról (a továbbiakban: Pp.).

valamennyi tulajdonostárs tiltakozik, ezt a megoldási módot nem alkalmazhatja (BH2014. 241. I.).²⁷

Úgy vélem, a rendelkezési elv alóli kivételek abban az alapvető felfogásban gyökereznek, hogy a perbe vitt jogviszonnal összefüggésben álló valamely kiemelkedő fontosságú társadalmi cél érdekében a bíróság kérelemhez való kötöttsége részben feloldható, és így a bíróság szűk körben bizonyítás lefolytatását, bizonyíték beszerzését hivatalból is elrendelheti. Nézetem szerint ugyanezen megfontolás alapján e körbe lenne vonható a végrendelet beszerzése is. Ezzel számításba vehető az a tradicionális jogalkotói törekvés, amely az elhunyt személy vagyoni viszonyainak rendezésére irányuló szándékának, azaz végakarátának minél szélesebb körű érvényesülését célozza. Jóllehet az akarati elv és a *favor testamenti* elv²⁸ csak szűkebben – a már előkerült végrendelet konkrét értelmezésénél – jut szerephez, tehát feltételezi a végrendelet meglétét, és ez alapján a végrendelet értelmezésénél az örökös szándékának helyes megállapításához nemcsak a végrendelet egyes rendelkezéseit és nemcsak a végrendeletben használt egyes kifejezéseket magukban véve, hanem a végrendeletet a végrendelet helyzetéből szemlélve rendeli értelmezni.²⁹ Mindazonáltal ezt az anyagi jogi jogelvet célszerű lenne az eljárásjogba is átültetni, és akár a Pp. Hetedik Részébe (Különleges Eljárások), akár a Ptk.-ba beiktatni egy olyan rendelkezést, mely szerint az öröklési jogi tárgyú perekben a bíróság az örökös esetleges végrendelete iránti tudakozódás céljából elektronikus úton megkeresi a Végrendeletek Országos Nyilvántartását. (Mindez természetesen további jogszabály-módosítás igényét is felvetné az olyan esetekre, amikor az így előkerült végrendelet alapján a peres feleken

kívüli személy, vagy a peres feleken kívüli személy is örökösnek tekinthető. Ennek további taglalása azonban már túlmutat a jelen tanulmány keretein.)

V. ZÁRÓ GONDOLATOK

Alapvető jogi tétel, hogy az ember jogképessége a halállal megszűnik (Ptk. 2:4. §), ettől az időponttól kezdődően tehát jogai és kötelezettségei már nem lehetnek, azok összessége átszáll a jogutódaira. A jogok és kötelezettségek átszállását az egyén tipikusan végrendelet megalkotásával vagy más végintézkedés megtételével tudja előre szabályozni, ilyenformán képes befolyással lenni a halálát követő időszakra is a vagyona sorsáról. Túlzás nélkül állítható ezért, hogy a halál esetére vonatkozó vagyoni rendelkezés az egyik legszenzitívebb jogintézmény a polgári jogban. Ezt felismerve a jogalkotó régóta arra törekszik, hogy a végrendelet akaratát – halála után – a lehető legteljesebb mértékben érvényesülhessen. Az öröklési jogi jogszabályoknak és a hozzá kapcsolódó eljárásjogi szabályoknak teljes mértékben ezt a nemes célt kell szolgálniuk, és a jogalkalmazók kezébe lámpást kell adniuk az örökös végakarátának felkutatásához. Ez nem mindig könnyű feladat, de reményeim szerint a cikkem rávilágít arra, hogy a végrendeletek közjegyzői letétbe helyezésének szabályai jelenleg jelentős hiányosságokat mutatnak, ami mindenképpen megoldást kíván, tehát a témakör mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazók számára bőven tartogat még kihívásokat.

27 WOPERA Zsuzsa: Magyarázata a Pp. 2. §-ához. In: WOPERA Zsuzsa (szerk.): *Kommentár a polgári perrendtartásról szóló 2016. évi CXXX. törvényhez* (utolsó időállapot: 2020. április 1.), Wolters Kluwer Hungary Kft., Budapest, 2020.

28 Az örökös akaratának feltárását és a *favor testamenti* elvét hangsúlyozta a Legfelsőbb Bíróság számos eseti döntésében is (BH1995. 34., BH1988. 99.).

29 PESCHKA Vilmos: A jogügyletek értelmezése. *Állam- és Jogtudomány*, 1965/1., 3–53. o.